

# TUDDAL KIRKE

Arkeologisk overvåking i forbindelse med tilbygg

Haugesten, Lars







Tittel Tuddal kirke Arkeologisk overvåking i forbindelse med tilbygg	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 107/2021	Publiseringsdato 16.09.2021
	Prosjektnummer 1022065	Oppdragstidspunkt 1.9.2021
	Forsidebilde Tuddal kirke. Sett mot SSV. Cf53948_NIKU_897854	
Forfatter(e) Haugesten, Lars	Sider 12	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Lars Haugesten
Prosjektmedarbeider(e)
Kvalitetssikrer Hanne Ekstrøm Jordahl

Oppdragsgiver(e) Hjartdal sokneråd
---------------------------------------

<p>Sammendrag</p> <p>I forbindelse med oppføring av et nytt våpenhus med rampe på Tuddal kirke, ble det gravd en byggegrop på 5 x 6 m. Største dybde ble 0,3 m, og gropen inneholdt kirkegårdsjord. Det ble gravd en grøft i byggegropen, men kun i en eksisterende kabelgrøft. Grøften ble ca. 1,85 m lang og ca. 0,7 m på det bredeste, med en dybde på 0,45 m. Det ble ikke observert automatisk fredede kulturminner verken i byggegropen eller i grøften.</p>
--

<p>Emneord</p> <p>Tuddal kirke, middelalderkirkested, middelalderkirkegård, arkeologisk overvåking, tilbygg, våpenhus</p>
---

Avdelingsleder

Lise Marie Bye Johansen



## 1 Bakgrunn og innledning

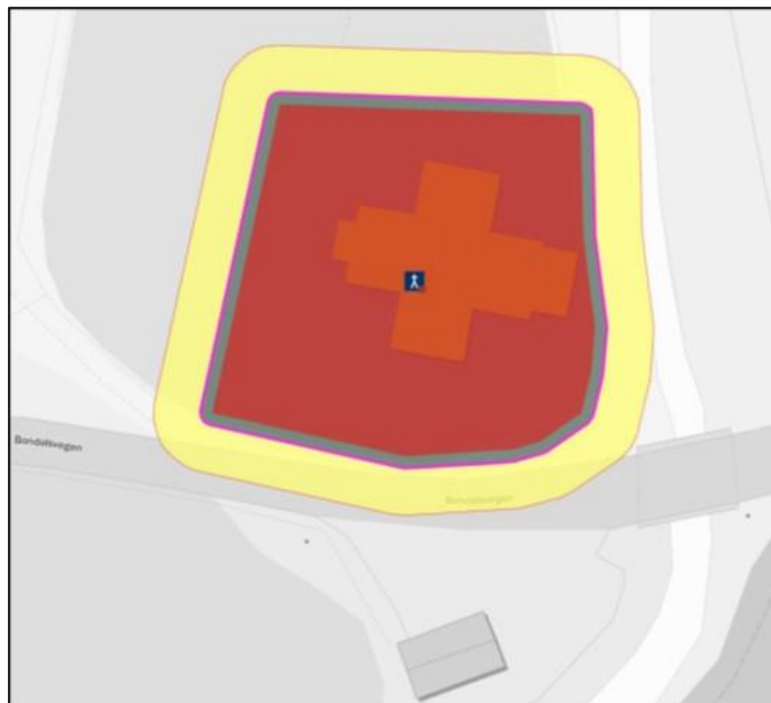
Hjartdal sokneråd sendte en søknad til Vestfold og Telemark fylkeskommune om dispensasjon fra Lov om kulturminner av 9. juni 1978 (kml) § 8, første ledd, i forbindelse med graving for et nytt våpenhus med tilhørende rampe ved Tuddal kirke. Vestfold og Telemark fylkeskommune mottok søknaden 23.9.2020, og NIKU Distriktskontor Tønsberg mottok anmodning om faglig tilrådning i saken 26.1.2021. NIKU sendte tilrådingen 4.2.2021, og mottok anmodning om utarbeidelse av prosjektplan og budsjett fra Vestfold og Telemark fylkeskommune 19.3.2021. Prosjektplan og budsjett ble oversendt 26.3.2021. Vestfold og Telemark fylkeskommune fattet vedtak i saken 12.5.2021 (saksnummer 20/38984-13). Riksantikvaren fattet § 10-vedtak vedrørende kostnadene 26.4.2021 (saksnummer 20/10190-10).

Under tiltaket ble det gravd en mindre grøft i tiltaksområdet da arkeologen ikke var til stede. Grøften var ikke ført opp i søknaden til Hjartdal sokneråd, og var dermed ikke i vedtaket. Det ble fra NIKU oversendt en epost til Vestfold og Telemark fylkeskommune ved Anja Nordvik Sætre, der hendelsesforløpet ble forklart i detaljer. Det ble etter en kort epostutveksling bestemt at siden grøften ble dokumentert av NIKU, og at grøften ble ansett som et mindre inngrep i en eksisterende grøft, at det ikke var behov for flere utredninger.

## 2 Kort Historikk

Området som berøres av tiltaket *Tuddal middelalderse kirkegård* (kulturminne-id 85680-3, fig.1), og er fredet iht. Lov om kulturminner av 9. juni 1978.

Tuddal har trolig vært navnet på opphavsgården der kirken ble reist. I 1369 eller kort tid før, brant *kirkian j Tuthdale*, mest trolig kirken på Øverland (Kildegjennomgang til registrering av middelalderkirkegårder av NIKU ved Jan Brendalmo, RA sak 06/02235-21).



Figur 1. Tuddal kirke med fornminnegrense, inkludert sikringssone. Fra Askeladden.

NIKU har utført et søk i Riksantikvarens saks- og fotoarkiv, samt i egne arkiver fra 1994 til d.d.

Førsteantikvar Hans-Emil Lidén skriver i et befaringsnotat fra 20. oktober 1978 følgende (teksten er noe bearbeidet av saksbehandler Sunniva Wilberg Halvorsen): *Den nåværende kirken i Tuddal er en tømmerkirke fra 1796. Den erstattet en stavkirke som må ha vært bygget ca. 1370 da den eldre (stav)kirken brant i slutten av 1360-årene (DN V 261 fra 1369). Tradisjonen vil ha det til at den eldste kirken i Tuddal sto på et annet sted enn den nåværende kirken, nemlig 2-3 km lenger vest langs veien til Bondal, litt forbi gården Aasen. Den gamle kirketuften skal ligge i skogen på sørsiden av veien, ca. 50 m. fra veibanen. Lokaliteten kalles «Kyrkjorin», eier er Hans Kirkejordet*

I 1981 var Håkon Christie, Jens Christian Eldal, og Jørgen Jensenius (Christie 1981, Jensenius 1981) på befarings ved Tuddal kirke, og gjorde undersøkelser under gulvet i kirken i forbindelse med reparasjon av gulvet. Det ble ikke gjort noen helhetlig utgravning, men observert mye gjenbrukt treverk fra den eldre stavkirken. Det ble rensset et jordsnitt tvers gjennom kirken fra nord til syd for å se etter synlige tegn på fundamenter fra stavkirken. Det ble observert en steinfylling tolket som fundament for stavkirkens nordre grunnmur, og det ble påvist en grav omtrent midt i jordsnittet. Det ble også observert overgang mellom eldre markoverflate fra før stående kirke ble bygget, og arealet der den eldre kirken trolig har stått. Undersøkelsen konkluderte med at den stavkirken som ble bygget i annen del av 1300-årene sto på samme sted som den nåværende kirke og ble revet da denne ble bygget. Deler av en portal fra Tuddal stavkirke oppbevares i Universitetets Oldsaksamling. Den tekniske undersøkelsen av de gjenbrukte stavkirkedelene samsvarte med at kirken skulle være reist etter 1360.

I 1957 ble det oppført nytt sakristi ved korets østvegg. I 1981 ble det søkt om et tilbygg for nytt toalettanlegg. Riksantikvaren vurderte da at et nytt tilbygg ville være «svært uheldig for kirkens karakteristiske form», og anbefalte å legge funksjonen til bårhuset.

Det skal angivelig har vært gravd en del inne på kirkegården i forbindelse med oppsetting av støttemuren vest for kirken på 1960-tallet, men NIKU kan ikke finne opplysninger om dette i de tilgjengelige arkiver. Den middelalderke kirkegården er i bruk, med begravelse senest i 2002

### 3 Metode og gjennomføring

Arkeolog Lars Haugesten utførte det arkeologiske feltarbeidet. Tiltakshaver var Hjartdal sokneråd ved Helle K. Gjerde. Entreprenør var Hagen og Sønn ved Glenn Vidar Lid. Gravingen ble gjennomført 1.9.2021.

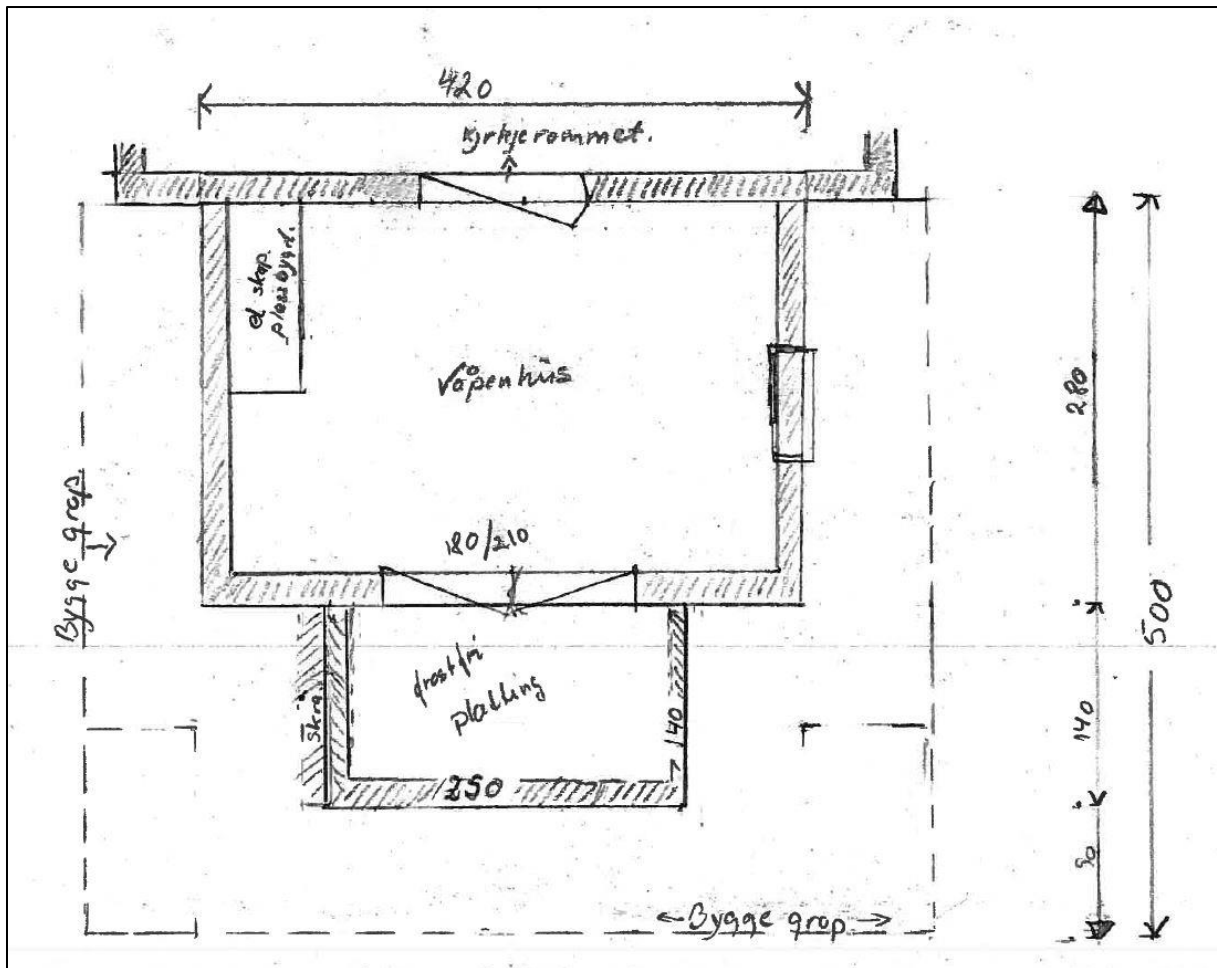
Det ble utført en arkeologisk overvåking hvor arkeologen observerte maskingravingen og registrerte og dokumenterte eventuelle lag og strukturer. Det ble ikke tatt prøver til <sup>14</sup>C-datering, og ingen gjenstander ble innsamlet.

Innmålingsutstyr som ble benyttet var CPOS og Trimble GIS. CPOS ble kun benyttet ved å sette ut fastpunkter, innmålingen av tiltaksområdet ble utført med Trimble GIS.

Alle fotografier ble gjennomgått etter avsluttet undersøkelse, og utvalgte fotografier ble lastet opp i MUSIT fotodatabase under CF-nummer 53948: Cf53948\_NIKU\_897846 til Cf53948\_NIKU\_897857

#### 3.1 Tiltakets omfang

Tiltaket omfattet graving for et nytt våpenhus med rampe (fig.2). Våpenhuset fra 1920 skulle rives, og det nye våpenhuset skulle ha en størrelse på 2,8 x 4,2 m og rampen 1,4 x 2,5 m. For å anlegge begge skulle det graves ned til en dybde av maks 0,3 m under dagens overflate. Det måtte graves en byggegrop på 5 m ut fra vestre kirkeskip og 6 m bredde for å kunne legge minst 0,6 m markisolasjon ut fra ringmuren.



Figur 2. Situasjonsplan medfulgt søknad.

#### 4 Problemstillinger

Tidligere arkeologisk undersøkelse under kirkegulvet har vist at Tuddal kirke med all sannsynlighet er reist på tuften etter stavkirken fra rundt 1370, og at det finnes bevarte fundamenter og graver fra middelalderkirken under stående kirkebygg. Gravkartet (vedlegg 8.3) viser at det ikke finnes nyere graver innenfor det omsøkte tiltaksområdet. Dybden det ble søkt om var relativt beskjeden, men erfaringer fra liknende kirkegårder, tilsier at de arkeologiske kulturminnene kan ligge grunt. På dette grunnlag vurderte NIKU at det var et potensial for å påtreffe automatisk fredede kulturminner innenfor det omsøkte tiltaksområdet

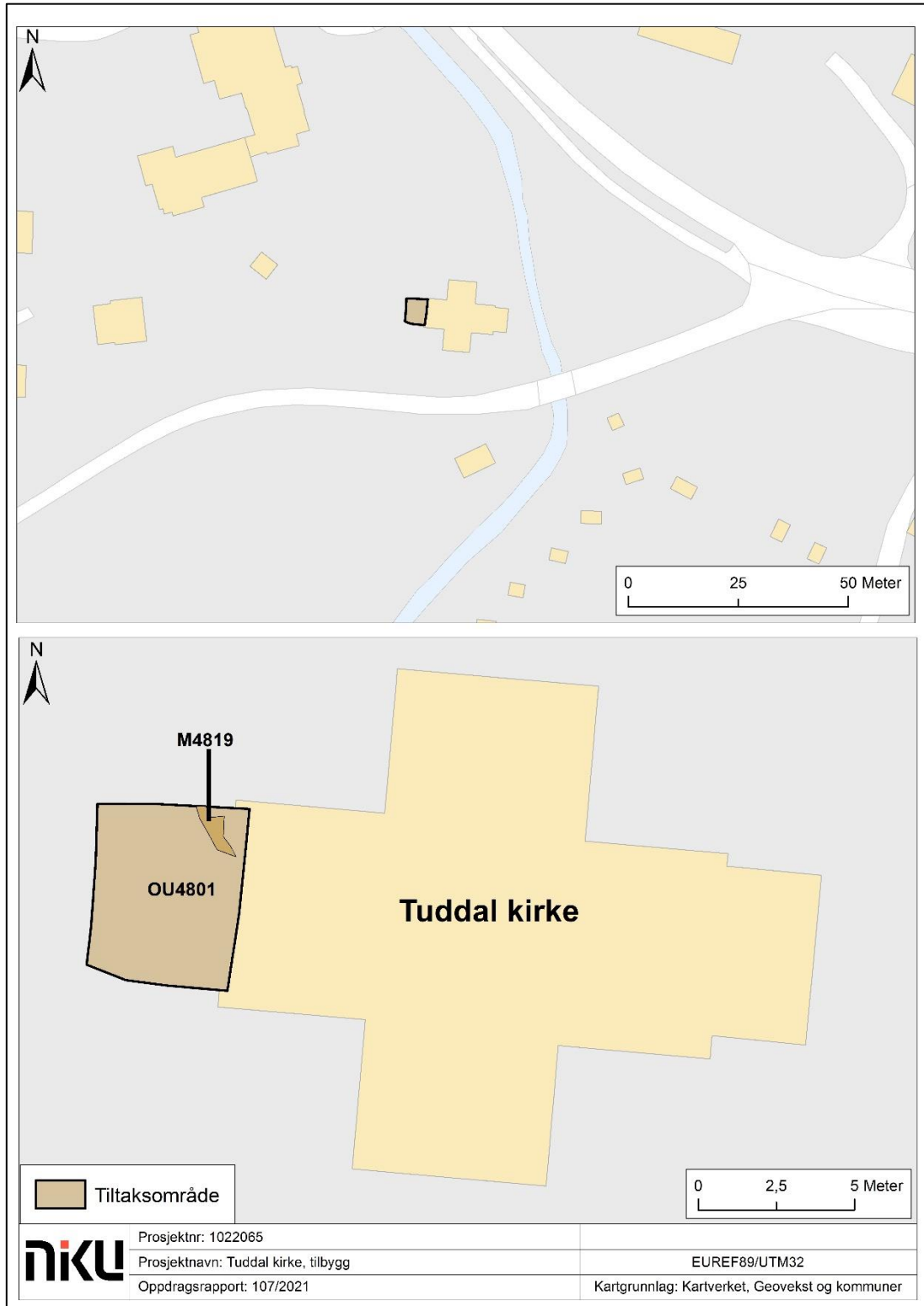
NIKU anså at de planlagte tiltakene hadde et høyt potensial for å komme i konflikt med automatisk fredede kulturminner.

Med utgangspunkt i prioriteringer satt opp i Faglig program for middelalderarkeologi (Johannessen & Eriksson 2015) ville aktuelle faglige problemstillinger for tiltaket være følgende:

- Finnes det bevarte graver fra middelalder? Dersom det påtreffes graver, hvor gamle er disse, og hvilken bevaringstilstand har de?
- Finnes det bevarte spor av eldre kirkebygg i tiltaksområdet? Hvordan arter i så fall disse sporene seg, hvilken orientering og utbredelse har de?

## 5 Resultater

Tiltaksområdet falt naturlig mot S, og tiltaksområdet (OU4801) ble av den årsak gravd dypere i N-siden (fig.3). Dette ga en rett flate, noe som det var behov for ved opprettingen av et nytt våpenhus med rampe. N-siden ble ca. 30 cm dyp og S-siden ble ca. 5 cm dyp. Området som ble avdekket ble ca. 5 m lang og ca. 6 m bred (fig.4 og 5).



Figur 3. Tiltaksområdet.





**Figur 4. Tiltaksområde. Sett mot SØ. Cf53948\_NIKU\_897851**



**Figur 5. Oversikt tiltaksområdet. Sett mot SSØ. Cf53948\_NIKU\_897853.**

I tiltaksområdet bestod massen (SL4814) av tørr kompakt lysbrun fin siltblandet sand med noe humus. Laget ble tolket å være kirkegårdsjord. Grøft (M4819) ble gravd i NØ-delen av byggegroppen og ble ca. 1,85 m lang og ca. 0,7 m på det bredeste, med en dybde på 0,45 m. Det ble kun gravd i en eksisterende kabeltrasé. Massen i grøften var likt lag SL4814.

Det ble ikke påtruffet automatisk fredede kulturminner.

## 6 Sammendrag og konklusjon

I forbindelse med oppføring av et nytt våpenhus med rampe på Tuddal kirke, ble det gravd en byggegrop på 5 x 6 m. Største dybde ble 0,3 m, og gropen inneholdt kirkegårdsjord. Det ble gravd en grøft i byggegropen, men kun i en eksisterende kabelgrøft. Grøften ble ca. 1,85 m lang og ca. 0,7 m på det bredeste, med en dybde på 0,45 m. Det ble ikke observert kulturminner i grøften.

Det ble ikke observert automatisk fredede kulturminner, og problemstillingene kunne ikke besvares.

## 7 Litteraturliste

Brendalsmo, J. (2006): Kildegjennomgang til registrering av middelalderkirkegårder av NIKU ved Jan Brendalsmo, RA sak 06/02235-21.

Christie, H. (1981): Tuddal kirke. Innberetning om undersøkelser våren 1981, RA-saksarkiv.

Jensenius, J. (1981): Bilag 2. Beskrivelse av jordsnitt avrenset under gulvene i Tuddal kirke 20. mars 1981 av Jørgen Jensenius, bilag til rapport. RA-saksarkiv.

Johannessen, L. & Eriksson, J. E. G (2015): *Faglig program for middelalderarkeologi. Byer, sakrale steder, befestninger og borger. Riksantikvaren.*

## 8 Vedlegg

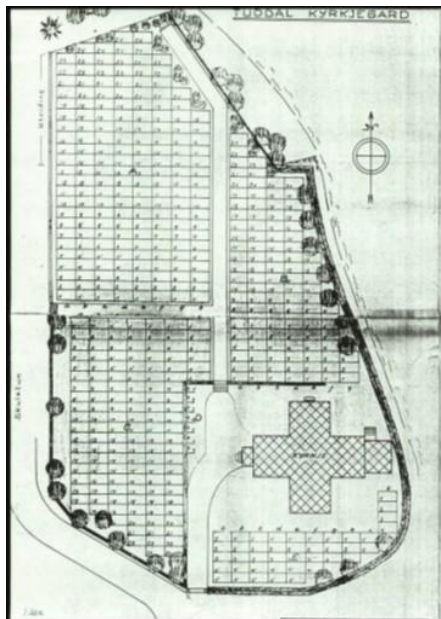
### 8.1 Kontekstliste

Intrasis Id	Type	Beskrivelse	Tolkning
4801	Utgravningsområde	Byggegrøp.	Tiltaksområde
4818	Lag	Kompakt tørr lysbrun fin siltblandet sand med noe humus.	Kirkegårdsjord
4819	Moderne	Gravd utenom vedtak. Det ble gravd i en eksisterende kabelgrøft og kablene ble avdekket ca. 0,45 m under topp dekke.	Grøft

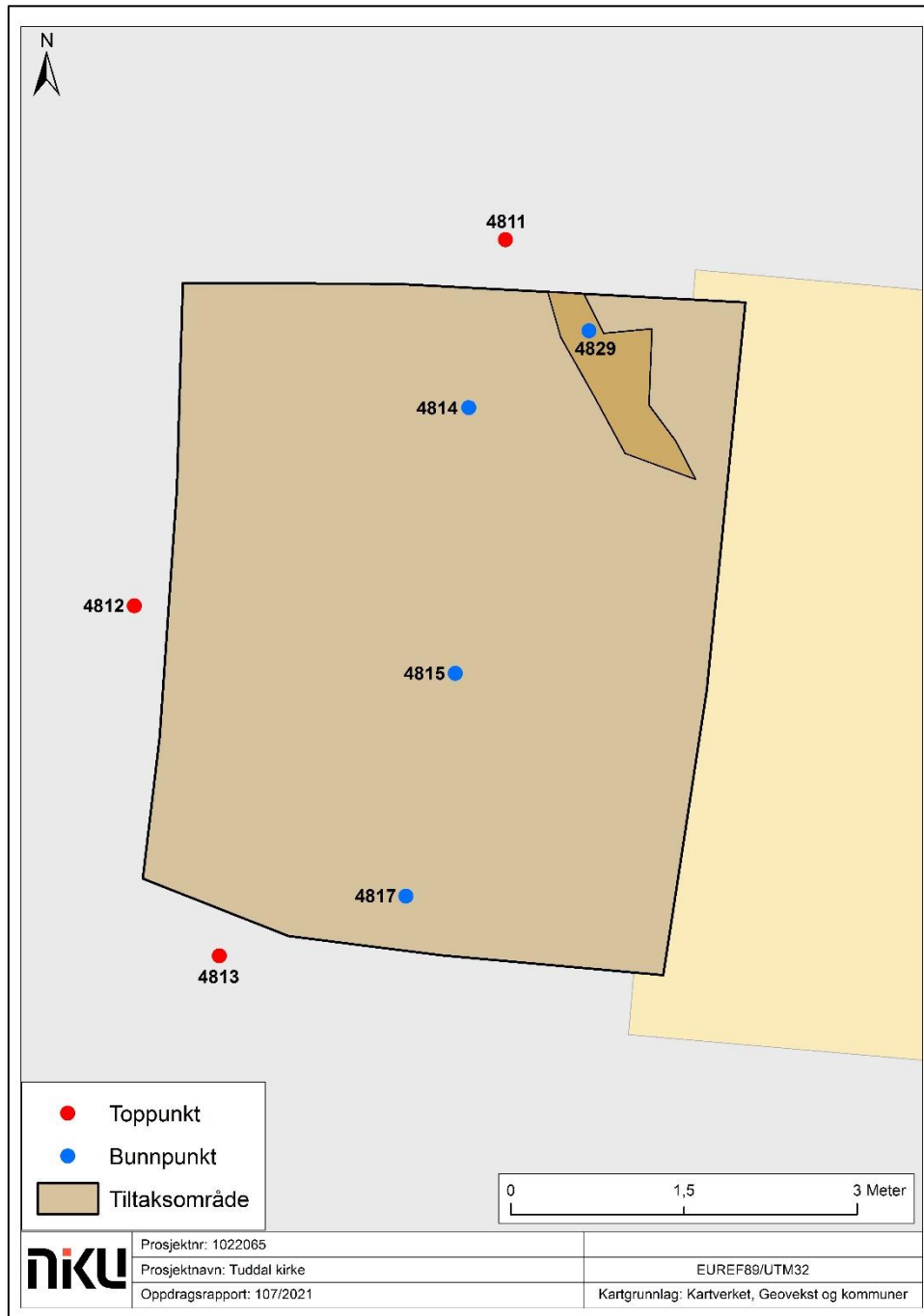
### 8.2 Fotoliste

Fotokort Id	Dato	Motiv	Sett mot
Cf53948_NIKU_897846	01.09.2021	Oppstart.	NØ
Cf53948_NIKU_897847	01.09.2021	Oppstart.	NØ
Cf53948_NIKU_897848	01.09.2021	Oppstart.	S
Cf53948_NIKU_897849	01.09.2021	Tiltaksområde OU4801.	Ø
Cf53948_NIKU_897850	01.09.2021	Tiltaksområde OU4801.	Ø
Cf53948_NIKU_897851	01.09.2021	Tiltaksområde OU4801.	SØ
Cf53948_NIKU_897852	01.09.2021	Tiltaksområde OU4801.	NØ
Cf53948_NIKU_897853	01.09.2021	Oversikt tiltaksområde OU4801.	SSØ
Cf53948_NIKU_897854	01.09.2021	Tuddal kirke.	SSØ
Cf53948_NIKU_897855	01.09.2021	Tuddal kirke.	S
Cf53948_NIKU_897856	01.09.2021	Tuddal kirke.	NØ
Cf53948_NIKU_897857	01.09.2021	Tuddal kirke.	N

### 8.3 Gravkart Tuddal kirke



## 8.4 Detaljplot



### 8.4.1 Koordinatliste

Koordinater	Nord	Øst	Høyde	Beskrivelse
4811	6624181,041	488099,865	466,937	Toppunkt
4812	6624177,868	488096,651	466,764	Toppunkt
4813	6624174,832	488097,386	466,635	Toppunkt
4814	6624179,585	488099,547	466,580	Bunnpunkt
4815	6624177,281	488099,43	466,595	Bunnpunkt
4817	6624175,35	488099,002	466,610	Bunnpunkt
4829	6624180,252	488100,589	466,454	Bunnpunkt

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

[www.niku.no](http://www.niku.no)

NIKU Oppdragsrapport 107/2021

**NIKU hovedkontor**  
Storgata 2  
Postboks 736  
Sentrum  
0105 OSLO  
Telefon: 23 35 50 00

**NIKU Tønsberg**  
Farmannsveien 30  
3111 TØNSBERG  
Telefon: 23 35 50 00

**NIKU Bergen**  
Dreggsallmenningen 3  
Postboks 4112  
Sandviken  
5835 BERGEN  
Telefon: 23 35 50 00

**NIKU Trondheim**  
Kjøpmannsgata 1b  
7013 TRONDHEIM  
Telefon: 23 35 50 00

**NIKU Tromsø**  
Framsenteret  
Hjalmar Johansens  
gt. 14  
9296 TROMSØ  
Telefon: 77 75 04 00